

EFEKTIVNOST RADNIH PROGRAMA U ZATVORIMA – PRIMERI POJEDINIH PROGRAMA U SAD

Vera PETROVIĆ¹, Goran JOVANIĆ*, Milica LUKOVIĆ**

*Univerzitet u Beogradu

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

**Gradski centar za socijalni rad, Odeljenje Palilula, Beograd

Kazna ili promena uz kaznu, večna je dilema kreatora politike kažnjavanja, naročito u oblasti zatvorskog sistema. Kako se na izvršenju zatvorske kazne najčešće nalaze osuđeni počinioci teških i opasnih krivičnih dela, koji prema stepenu rizika nisu mogli biti osuđeni na vaninstitucionalne kazne, postoji otpor da se težište zatvorske kazne pomeri ka korekciji. Izvršenje kazne zatvora više je okrenuto segregaciji i izolaciji, dok se u rehabilitacione programe znatno manje ulaže. Težina prestupa, u kombinaciji sa antidruštvenim karakteristikama osuđenih, povećava potrebu obezbeđivanja i očuvanja reda, što ostavlja manje prostora za sprovođenje profesionalnog osposobljavanja. Radno angažovanje i osposobljavanje u tom pravcu odraz su ideja da osuđene treba sankcionisati za počinjenu štetu i suprotstavljanju normama društva, ali da se istovremeno mora misliti i na njihov budući život po izlasku na slobodu, na opstanak i egzistenciju legalnim poslovima, kako ne bi vršili nova krivična dela i ponovo se vraćali u zatvor. Cilj rada je opis razvoja i primene radnih programa u zatvorskim uslovima u SAD. Ukazano je da ne postoji opšta saglasnost u idejnoj ravni, u ravni konkurencije na slobodnom tržištu roba i usluga, kao i u pogledu stvarnih efekata koje takvo angažovanje osuđenih u zatvoru zaista proizvodi i u kojoj meri utiče na redukovanje recidivizma. Postojanje i osavremenjivanje radnih programa u zatvorima ipak upućuje na zaključak o njihovoj svrsishodnosti, pozitivnim

¹ E-mail: verapetrovic0101@gmail.com; Student doktorskih akademskih studija.

ekonomskim efektima i uticaju na redukciju recidivizma, uprkos kritikama po raznim osnovima.

ključne reči: zatvor, osuđeni, tretman, radno angažovanje, efikasnost

UVOD

Primarne asocijacije koje se nameću kada govorimo o radu osuđenih, vezuju se za težak fizički rad, prugaste uniforme, lance i bukagije, rad u kamenolomima, branje pamuka, kopanje kanala, uz prisustvo naoružane straže, nehuman tretman i torturu. Možda su tako stvari izgledale pre nekih dvesta godina, kada se krenulo sa idejom da osuđeni ne treba samo da vegetira o trošku poreskih obveznika već da se iskoristi radna snaga u situaciji prinude, pod ekonomski isplativim uslovima po zatvor i društvo (Livingston, 1827).

Ubrzo se pokazalo da kvalitetna obuka, sticanje veština u raznim zanatima i paralelna primena stečenih znanja kroz zatvorski rad osuđenih, mogu da budu višestruko korisni. Društvo je imalo manje troškova, šta više uskoro su zatvori postali samoodržive jedinice upravo na račun ekonomski isplativog rada osuđenih. Nastupila je ekspanzija formi i načina primene rada osuđenih, pomalo su se otvarala vrata zatvora za privatne preduzetnike, koji su našli značajan finansijski motiv da u okviru zatvora otvore fabrike ili da angažuju osuđene u svojim fabrikama. To je dovelo do porasta ekonomske nezavisnosti zatvora kao ustanova, ali ujedno i do ugrožavanja uslova i sniženja cene radnika na slobodi. Ubrzo su nastupila otpuštanja, reakcije sindikalnih organizacija, vlasnika kapitala i fabrika koje više nisu mogle parirati konkurentnošću zatvorskom radu osuđenih. Usledili su pritisci na državu da ograniči obim radnog angažovanja osuđenih, prodaju roba nastalih u okviru zatvorske industrije SAD i uslove pod kojima se takvi proizvodi mogu prodavati na slobodnom tržištu (Reynolds, 1996). Argumentacija je dodatno tražena u kritici eksploatacije rada osuđenih i navodne brige za tretman i dobrobit koji se radom uskraćuju osuđenima. U pozadini te

kritike najčešće je bila briga za sopstveni profit, slamanje ne-lojalne konkurencije, održavanje nivoa zaposlenosti biračkog tela, preuzimanje poslova koje su zbog povoljnih uslova davani zatvorima. Zakonska ograničenja uticala su na smanjenje obima, rasprostranjenosti i otežavanje uslova za plasman roba i usluga proisteklih iz rada osuđenih, što je uticalo i na redukciju programa radnog angažovanja kroz penalni tretman u zatvoru (Reynolds, 1996). Orijentacija na trenutnu dobit zanemaruje dugoročne ciljeve, koji bi trebalo da se usmeravaju na postizanje pozitivnih promena, u vidu sticanja radnih navika, novih znanja, kompetencija i mogućnosti da se, zahvaljujući obuci za rad i primeni stečenih znanja u zatvoru, bivši osuđeni orijentiše na obezbeđivanje egzistencije na legalan način, odustajući od činjenja novih krivičnih dela.

Istorijski razvoj radnog angažovanja osuđenih

Zatvorski rad postoji od nastanka zatvora (Verdeyen, 1995). U okviru Oburnskog sistema osuđeni su radili tokom dana u potpunosti tišini, bez mogućnosti bilo kakve međusobne komunikacije, dok su noću bili u izolaciji (Chappell, 2004). S druge strane, u Pensilvanijskom sistemu, nakon perioda izolacije, osuđenima je bilo omogućeno da rade u svojim ćelijama (Rothman, 1971).

Kroz istoriju je postojalo više načina organizacije zatvorskog rada. Već 1790. godine u Filadelfiji (SAD) rad osuđenih je ugovaran sa privatnim preduzetnicima, koji su isporučivali opremu, sirovine i nadzirali produktivnost i kvalitet rada (Flanagan, 1989). Drugi oblik zatvorskog rada, koji je postojao od 1825. godine, bio je organizovan tako da je privatni preduzetnik iznajmljivao osuđenog za rad. Cilj ovakve vrste rada bila je minimalizacija rashoda za poslodavca. Osuđeni su radili na farmama, u rudnicima, na izgradnji puteva i novih zatvora. Ova vrsta rada je ukinuta 1930. godine, jer se smatralo da se na tržištu stvara nelojalna konkurencija (Flanagan, 1989). Neretko se dešavalo da osuđeni budu angažovani na obavljanju poslova

od javnog značaja, od kojih je dobit imala celokupna društvena zajednica. To je uključivalo gradnju mostova, puteva, tunela. Krajem XIX veka, u Minesoti, rad osuđenih je bio organizovan upošljavanjem u industriji koja je postojala unutar zatvora (Barnes & Teeters, 1959, prema Flanagan, 1989). U tom periodu privatne firme su prodavale zatvorima sirovine neophodne za proizvodnju, a zatvori su svoje proizvode plasirali na slobodno tržište, ili su privatne firme vršile otkup (Flanagan, 1989).

Diskusije o programima radnog angažovanja osuđenih

Postoji stanovište stručnjaka koji rade u zatvorskim institucijama, političara i javnosti da osuđeni treba da budu korišćeni kao radna snaga (Flanagan, 1989). Galup (Gallup, 1982) navodi da je 94% američke javnosti mišljenja da osuđeni treba da budu radno angažovani, te da nauče određene veštine pre otpusta. Takođe, 83% javnosti je mišljenja da osuđeni treba da budu radno angažovani i da obavljaju radove za koje bi inače bili angažovani građani, dok 81% smatra da osuđeni treba da budu plaćeni za svoj rad, ali da dve trećine prihoda treba da daju na restituciju žrtvama i da državi plaćaju troškove održavanja i života u zatvorima (Gallup, 1982, prema Falangan, 1989). Neki autori (Barnes & Teeters, 1959) smatraju da osuđeni treba da budu radno angažovani izvan zatvora kada ima dovoljno posla, ali da u periodima društvene krize, kada nema dovoljno posla, ne treba da se upošljavaju na poslovima koje mogu da obavljaju građani koji poštuju zakon (Barnes & Teeters, 1959, prema Falangan, 1989).

Svrha radnog angažovanja u zatvorima

Kada se posmatra rad osuđenih u zatvoru, uvek se sagledava sa dva aspekta. Postavlja se pitanje da li rad osuđenih u zatvoru treba posmatrati kao deo procesa rehabilitacije

prestupnika ili ga treba posmatrati sa ekonomskog aspekta, jer se koristi jeftina radna snaga osuđenih (LeBaron, 2012; Fletcher, 2011; Goldberg & Linda, 2009; Zatz, 2008). Kao ilustraciju niske cene rada osuđenih u SAD, navodi se da su još od sedamesetih godina XX veka osuđeni posmatrani kao prisilni radnici, koji su radili za niske novčane nadoknade, 23 centa po satu. Od ukupno zarađene svote, 80% je izdvajano za troškove života u zatvoru (LeBaron, 2008).

Rad tokom izvršenja zatvorske kazne pozitivno utiče na resocijalizaciju prestupnika, jer pored sticanja materijalnih sredstava, doprinosi i samoidentifikaciji pojedinca (Berger, 1983, prema Silva & Saraiva, 2016). Pored toga, njime se izgrađuju socijalni odnosi i stiču znanja i sposobnosti (Silva & Saraiva, 2016). Radno angažovanje osuđenih je višestruko korisno jer obezbeđuje strukturiranje dnevnih aktivnosti, razvija odgovornost i samodisciplinu, kroz produkte rada daje doprinos ekonomskoj dobiti osuđenih (Flanagan, 1989).

Sa rehabilitacionog stanovišta, zatvorski programi za pošljavanja su usmereni na pripremu osuđenih da se ponovo uključe u zajednicu nakon otpusta, te da lakše pronađu zaposlenje (Lacity, Rottman & Carmel, 2014). Rad u zatvoru pomaže osuđenom da zaboravi svoja razočaranja, probleme, strahove i da na konstruktivan način ispuni slobodno vreme (Bastos, 1997, prema Silva & Saraiva, 2016). Radni programi u zatvorima, usmereni na ispunjavanje slobodnog vremena osuđenih, obezbeđuju novčanu nadoknadu i bolji kvalitet zatvorske kontrole (Bushway, 2003). Sličnog mišljenja su i drugi autori, koji su u svojim istraživanjima potvrdili ulogu radnog angažovanja u zatvorima u strukturi svakodnevnog života osuđenih, u učenju uzornog ponašanja i navika, kao što su samodisciplina, preciznost i odgovornost (Guilbaud, 2008, prema Virban, Antonescu, 2014). Pojedini autori ističu da su programi zatvorskog rada dizajnirani da kod osuđenih razviju radne navike, pruže radno iskustvo i razviju motivaciju da osuđeni prestanu sa bavljenjem kriminalnim aktivnostima. Ujedno treba da pomognu u pronalaženju posla nakon otpusta, osiguraju red i bezbednost u zatvoru i pruže emocionalnu stabilnost

osuđenima (Alós, Esteban, Jódar & Miguélez, 2015). Pojedini autori (Lima & Santos, 2008) navode da cilj rada u zatvorima nije ni kažnjavanje, ni razvijanje veština koje će osuđenom biti od koristi prilikom izlaska iz zatvora, ni ekonomska dobit. Po njima, cilj zatvorskog rada je stvaranje discipline. Osuđeni, kroz radne zadatke, gde im se postavljaju pravila rada, postaju disciplinovani, poštuju radno vreme, pravila koja se tiču procesa rada, kao i hijerarhiju položaja na radnom mestu (Lima i Santos, 2008, prema Silva & Saraiva, 2016).

Uticaj radnog angažovanja na recidivizam

Veliki broj autora bavio se ispitivanjem na koji način radno angažovanje u zatvorima utiče na smanjenje recidivizma nakon otpusta. Da radno angažovanje utiče na smanjenje rizika recidivizma ukazuju mnogi (Crutchfield & Pitchford, 1997; Uggen, 1999; Huiras, Uggen & McMorris, 2000), koji ističu da je manje verovatno da će osoba počiniti krivično delo ukoliko ima stabilan i stalan posao, koji smatra zadovoljavajućim i ako ima mogućnost napredovanja.

Međutim, pojedini autori (Bushway, 2003) smatraju da su mnogi osuđeni bili odsečeni od legalnog sveta rada i pre dolaska u zatvor, kao i da imaju lošu istoriju rada tokom pet godina pre zatvaranja (Saylor & Gaes, 1997). Prisutna su i mišljenja da ne postoje značajne razlike u pogledu učešća na tržištu rada između osuđenih pre dolaska na izvršenje zatvorske kazne i normativne populacije (Reuter, MacCoun & Murphy, 1990).

Neki autori (Wilson, Gallagher & MacKenzie, 2000), pregledom 17 studija koje su se bavile ispitivanjem efektivnosti zatvorskih zanatskih programa, zaključuju da ovakvi programi smanjuju recidivizam za 22%. Isti autori (2000) navode da su učesnici programa imali dva puta veće šanse da nađu zaposlenje posle izvršene kazne zatvora.

Niža stopa recidivizma od 9% kod učesnika radnih programa u zatvoru ustanovljena je i od drugih autora (Aos, Miller & Drake, 2006). Pojedini autori (Lacity, Rottman &

Carmel, 2014) navode da programi zapošljavanja osuđenih tokom izvršenja zatvorske kazne smanjuju recidivizam za 24%. Evaluacija uticaja radnih programa u zatvoru (Witte, 1977) na recidivizam nakon otpusta ukazuje da radni programi nisu imali uticaj na smanjenje recidivizma, ali da su osuđeni koji su bili radno angažovani tokom boravka u zatvoru činili krivična dela manje društvene opasnosti. Objašnjenje razlika u efektivnosti radnih programa u zatvoru može se potražiti i u navodima autora (Schmidt & Witte, 1989) koji ukazuju na izvesne elemente u analizi istraživanja. Kako nije pravljen razlika između uticaja različitih programa na različite kategorije osuđenih, ne može se konkretno reći koji su programi i uolikoj meri delotvorni na smanjenje recidivizma. Razlika se može objasniti činjenicom da svi programi ne mogu biti jednako efikasni. Da bi došlo do promene od kriminalnog ka nekriminalnom načinu razmišljanja i života, potrebna je i motivacija osuđenog. Ovo implicira da treninzi i radni programi više pomažu osuđenima koji su motivisani za promenu (Wilson, Gallagher & MacKenzie, 2000).

Radni programi obezbeđuju korisno znanje za početak novog života, ali to nije dovoljno da bi se bivši osuđeni posvetio nekriminalnom načinu života. Problemi sa kojima se susreću osuđeni nakon izlaska iz zatvora, a koji otežavaju proces uključivanja u zajednicu su mnogobrojni. Neki od njih su veze sa osobama sa kojima je osuđeni imao kontakte pre zatvora, a koje su iz kriminalnog miljea (Travis, 2005). Povratak u porodično okruženje, u kojem često postoje problematični i nereseni odnosi, može predstavljati dodatni izazov (Alós, Esteban, Jódar & Miguélez, 2015).

Sledeći problem sa kojim se osuđeni susreću jeste neuspeh na tržištu rada. Osuđeni u zatvorima obično rade poslove koji su na slobodi manje cenjeni i plaćeni. Kada izađu na slobodu, oni će aplicirati za iste takve poslove, jer su za njih kompetentni (Flanagan & Maguire, 1993). Poslovi koji se obavljaju u zatvoru često nisu u skladu sa tržištem rada na slobodi, jer se u zatvorima koristi zastarela oprema i tehnika proizvodnje (Flanagan, 1989; Ribeiro & Cruz, 2002). Istog mišljenja su

i drugi autori (Wilson, Gallagher & MacKenzie, 2000), koji navode da radni programi mogu biti efektivni samo ako su u skladu sa potrebama i zahtevima tržišta rada na slobodi. Neki autori (Ribeiro & Cruz, 2002) navode da postoji diskontinuitet između profesionalnih aktivnosti koje se realizuju u zatvorima i koje osuđeni obavljaju, sa potencijalnim ili stvarnim zanimanjima, sklonostima i kompetencijama osuđenog i njegovog ranijeg radnog iskustva (Ribeiro & Cruz, 2002, prema Silva & Saraiva, 2016). Čak i kada bivši osuđeni imaju profesionalne kompetencije i iskustvo, poslovi koje pronadu su mnogo manje poželjni i manje plaćeni (Hunter & Boyce, 2009; Western, Kling & Weiman, 2001).

Radno angažovanje osuđenih u zatvorima u SAD

Razvoj prvih sistema izvršenja zatvorske kazne u Oburnu i Filadelfiji (SAD), s početka XIX veka, doneo je i novine u smislu radnog angažovanja osuđenih. Osim kazne za počinjeno krivično delo, zatvori nastoje da ostvare i ekonomsku dobit profitabilnim radom osuđenih. Prvobitna namera je bila da zatvorski rad nadoknadi troškove zatvaranja, ili bar njihov veći deo. Uprave zatvora su bile pod pritiskom da ih učine finansijski samoodrživim. U SAD je rad osuđenih još od XVIII veka korišćen za dobijanje profita i za plaćanje troškova osuđenog koji boravi u zatvoru (Sigler & Stough, 1991). Zatvor Njugejt (Newgate State Prison), otvoren je u Njujorku 1797. godine, a od proizvodnje i osuđeničkog rada u zatvoru odplatio je skoro sve troškove u prvih pet godina rada. Od 1803. godine, nakon plaćanja svih troškova održavanja zatvora, preostao im je čak i mali suficit (Reynolds, 1996).

Radno angažovanje osuđenih u zatvorima SAD, zasnovano na principima tržišne ekonomije, ima najdužu tradiciju, proživelo je brojne modifikacije, otpore, normativna ograničavanja, prilagođavanja političkim prilikama i potrebama nastalim usled ekonomskih kriza, ratova i tehnoloških revolucija.

Uočeni su mnogi dobri i loši aspekti takve prakse, što je bio osnovni razlog da se osvrnemo upravo na iskustva radnog angažovanja osuđenih na tlu SAD.

Za zatvorski rad u SAD bilo je karakteristično da se stvarala nelojalna konkurencija na tržištu rada, jer su osuđeni nisko plaćeni, nije postojala adekvatna obuka za osuđene koji su radno angažovani, a zarade od zatvorskog rada i prodaje tih proizvoda na tržištu, za državu i zatvore bile su velike (Verdeyen, 1995). Osuđeni su zapošljavani kod privatnih poslodavaca kao radnici, a svrha rada osuđenih bila je da daju doprinos društvu, da plate troškove zatvaranja i restitucije žrtvama. Pored ove ekonomske strane, rad u zatvoru je bio značajan i zbog toga što je bio svrsishodan, davao je mogućnost promene osuđenih i smanjivao je zatvorsku tenziju (Chappell, 2004).

Pojedini autori (Kethineni & Falcone, 2007) navode da je u SAD u XIX veku rad osuđenih bio eksploatisan, a da se racionalizovao kao jedan od mehanizama poboljšanja stručnog znanja i sposobnosti. Još od sedamesetih godina XX veka privatne i državne firme u SAD izgradile su pogone svojih fabrika u okviru zatvora. Osuđeni su posmatrani kao prisilni radnici, koji su radili za niske nadoknade. Povećana eksploatacija osuđenih dovela je do otpuštanja s posla radnika iz civilnih fabrika, jer je poslodavcima bilo isplativije da na tim mestima zaposle osuđene (LeBaron, 2008).

Neki autori (Lacity, Rottman & Carmel, 2014) navode da su u SAD svi fizički i intelektualno sposobni osuđeni uvek radili, kako bi se pokrili troškovi zatvora i smisleno okupiralo vreme. Osuđeni koji se nalaze u zatvoru u SAD rad shvataju kao oblik kazne (Hatton, 2017). Primaran je značaj rada osuđenih u suzbijanju dosade i izolacije, a sekundaran kroz ekonomsku dobit (Haney, 2010).

Analiza je pokazala (Hatton, 2017) da osuđeni u SAD rade na održavanju objekata u zatvoru, spremanju hrane i čišćenju zajedničkih prostorija. Ređe su zaposleni u okviru državne industrije, gde prave proizvode koji se kasnije prodaju. Navodi se da osuđeni ne mogu odbiti radno angažovanje. Oni

su nezadovoljni zbog radnog angažovanja i navode tri razloga svog nezadovoljstva. Prvi je niska materijalna nadoknada, drugi nedostatak autonomije prilikom izbora da li žele da budu radno angažovani ili ne, a treći razlog je neadekvatno postupanje i degradacija osuđenih na poslu (Hatton, 2017).

Zatvorski sistem Amerike je organizaciono složen, sa više nadležnosti i sa velikim brojem ustanova. Podeljene nadležnosti između federalne, državne i lokalne vlasti, s jedne strane, i mnoštvo vrsta i tipova zatvora, s druge, čini ovaj zatvorski sistem komplikovanim i nejedinstvenim (Stevanović i Simeunović-Patić, 2008). Stoga ćemo pažnju posvetiti samo nekim od istaknutijih programa na saveznom i državnom nivou, kao ilustrativnim primerima.

Industrija u saveznim zatvorima

Industrija u saveznim zatvorima SAD (Federal Prison Industries – FPI), koja je od 1977. godine poznata i kao UNICOR, osnovana je 1934. godine, sa ciljem da se obezbedi obuka i radno iskustvo osuđenima. UNICOR trenutno obezbeđuje zaposlenje za oko 11.000 osuđenih (U.S. Department of Justice, 2016).

FPI ima misiju da zapošljava osuđene i obezbedi im obuku za određena zanimanja u saveznim zatvorima, kako bi stekli veštine neophodne za obavljanje određenog posla dok se nalaze u zatvoru; da bi se obezbedila sigurnost i bezbednost na taj način što će osuđeni biti konstruktivno okupirani; da se proizvode robe i usluge; te da FPI bude samoodrživ program i da što manje utiče na privatni biznis (Pametto & Jenkins, 2011). Koncept zatvorske industrije je dizajniran tako da minimizira neadekvatno ponašanje u zatvoru i da pomogne osuđenima nakon otpusta, kroz zapošljavanje i čuvanje novca (Saylor & Gaes, 1997).

Koristi od FPI programa su višestruke. Učešće u ovim programima ima pozitivan efekat na zapošljavanje nakon otpusta i na redukciju recidivizma. Osuđeni koji su učestvovali

u FPI programu su 24% manje recidivirali od onih koji nisu bili učesnici i za njih su postojale 14% veće šanse da pronađu zaposlenje nakon otpusta (U.S. Department of Justice, 2016).

Takođe, korist ima i društvena zajednica, jer se neophodna sredstva i materijali za rad kupuju od privatnih firmi, koje posluju u državi. Smanjenjem recidivizma manja su i kasnija ulaganja države u zatvore i one koji borave u njima. Učešćem u FPI programima povećava se sigurnost u zatvoru, jer osuđeni koji su zaposleni imaju manje vremena da se udružuju u kriminalne grupe, te da ispoljavaju loše ponašanje, što doprinosi povećanju sigurnosti, kako zaposlenih, tako i osuđenih (U.S. Department of Justice, 2016).

Učešćem u programu osuđeni dobijaju radno iskustvo, uče se društvenim vrednostima, uočavaju vrednost rada, stiču odgovornost i poštovanje drugih. Zarada koju dobijaju daje se za alimentaciju, restituciju i porodicama, a određena suma novca se čuva i koristi nakon otpusta osuđenih (U.S. Department of Justice, 2016).

Do 1940. godine bilo je 3.400 osuđenih koji su radno angažovani u FPI, što je činilo 18% osuđenih u zatvorima SAD u tom periodu, a 1952. u okviru FPI angažovano je 3.800 osuđenih (Pametto & Jenkins, 2011). Učešće osuđenih u UNICOR programima dostiže 2005. godine brojku od 19.720, a do kraja 2008. u ovom programu bilo je radno angažovano 21.836 osuđenih (Pametto & Jenkins, 2011).

FPI je 1937. godine ostvario prihod od 570.000 američkih dolara. Tokom 1942. godine proizvodili su opremu za Drugi svetski rat, tako da je 95% proizvoda pravljeno u vojne svrhe. Kada je rat završen, opadala je i ekonomska dobit FPI. Da bi se nadoknadili ovi gubici, FPI je razvijao nove programe. Počinju da se bave telekomunikacijama i pravljenjem rashladnih uređaja. Sa početkom Korejskog rata, 1950. godine, obnavlja se i vojna proizvodnja, a 1952. proizvodnja se proširuje na pravljenje i popravku nameštaja, televizora, proizvodnju kancelarijske opreme, veštačkih udova i drugih bolničkih i ortopedskih pomagala (UNICOR, 2014). U 2016. godini UNICOR je delovao

u više segmenata poslovanja: proizvodnja odeće i tekstila, elektrotehnika, kancelarijski nameštaj, recikliranje i poljoprivreda. UNICOR ima proizvodnju u 52 zatvorska objekta, fabrikama upravljaju supervizori i menadžeri, a sirovine se kupuju iz privatnog sektora (Federal Prison Industries, 2016).

Program zaposlenja

Program zaposlenja (EMPLOY) je jedan od programa na državnom nivou koji osuđenima pruža usluge u zatvoru i u zajednici. Dizajniran je tako da osoblje, koje je angažovano u okviru programa, u poslednjih 60–90 dana pre otpusta pomaže osuđenima usastavljanju radne biografije i traženju oglasa za posao, u skladu sa njihovim stručnim kompetencijama. Takođe, osoblje koje je angažovano u EMPLOY programu pomaže osuđenima koji su izašli iz zatvora godinu dana nakon otpusta, dajući im stručnu pomoć i podršku (Duwe, 2012). Na osnovu evaluacije EMPLOY programa, koji se sprovodi u Minesoti, dobijeni su rezultati da učešće u ovom programu povećava šanse za zaposlenje i za veći broj radnih sati, što rezultira i većim platama osuđenih. Takođe, učešće u programu smanjuje recidivizam nakon otpusta (Duwe, 2012).

Programi radnog odsustva

Programi radnog odsustva su prisutni u SAD od početka XX veka (Turner & Petersilia, 1996). Svaka država članica u SAD ima programe radnog odsustva za osuđene (Stephan, 2008). Programi radnog odsustva su fokusirani na poboljšanje prilika za pronalaženje posla za osuđene, kao i povećanje njihovih šansi za uspešan prelazak iz zatvora u društvo. Programi radnog odsustva dopuštaju osuđenima kojima je preostao kratak deo kazne do otpusta da rade u zajednici, a da u neradnim satima borave u zatvoru. Kroz programe radnog odsustva

osuđenima se pruža i prilika da zarade novac koji će koristiti nakon izlaska iz zatvora (Turner & Petersilia, 1996).

Programi radnog odsustva sprovode se od 1967. godine, a sastoje se u ranijem izlasku osuđenih, od kojih se očekuje da rade na plaćenom radnom mestu ili da učestvuju u odobrenom programu profesionalne obuke. Radno odsustvo je osmišljeno da im pomogne da lakše pređu iz zatvorskog okruženja u društvenu zajednicu, time što im pruža stalni smeštaj i prilike za siguran posao (Duwe, 2015). Osuđeni moraju dve trećine kazne da provedu u zatvoru, a period otpusta pod nadzorom čini jednu trećinu kazne. Oni mogu da dobiju radno odsustvo ukoliko im je preostalo da provedu u zatvoru manje od osam meseci do otpuštanja pod nadzorom ili ako su izvršili minimalno polovinu izrečene kazne (Minnesota Department of Corrections, 2012).

Kako program radnog odsustva predviđa ranije otpuštanje iz zatvora, on je usmeren ka manje rizičnim osuđenima. Ukoliko su počinili seksualne zločine ili je kod njih zabeležen visok rizik recidivizma, ne mogu učestvovati u programu (Minnesota Department of Corrections, 2012). Osuđeni koji učestvuju u programu radnog odsustva moraju imati stalan posao i podvrgavati se nasumičnim testovima na alkohol i droge, a oni za koje se proceni da su zavisni od psihoaktivnih supstanci moraju učestvovati u programima odvikavanja. Učesnici koji imaju poteškoće u nalaženju posla upućuju se na programe koji pomažu u razvijanju veština za traženje posla (Minnesota Department of Corrections, 2012).

Prosečno trajanje programa radnog odsustva je oko četiri meseca, a najduže do datuma otpuštanja uz nadzor. Osuđeni mogu biti isključeni iz programa radnog odsustva ukoliko prekrše pravila programa, ne pridržavaju se uslova odsustva ili učine novo krivično delo. Kršenje pravila i uslova radnog odsustva može dovesti do sankcija koje idu od gubitka privilegija do povratka u zatvor (Minnesota Department of Corrections, 2012).

Kada osuđeni završe program, uglavnom prelaze na redovno otpuštanje pod nadzorom. Pre nego što se radno odsustvo završi, od osuđenog se očekuje da pronade odgovarajući smeštaj i da zadrži posao koji je dobio tokom programa (Duwe, 2015). Do sada je urađen mali broj evaluacija programa radnog odsustva, koje daju nekonzistentne rezultate. Pojedine studije (Lamb & Goertzel, 1974; Waldo & Chiricos, 1977) nisu pokazale da programi radnog odsustva smanjuju recidivizam, dok postoje i obrnuti dokazi (Rudoff & Esselstyn, 1973; LeClair & Guarino-Ghezzi, 1991; Drake, 2007).

Poslednja sprovedena evaluacija radnog odsustva (Drake, 2007), u kojoj je upoređivano 3.913 osuđenih koji nisu učestvovali u programu radnog odsustva u državi Vašington sa 11.413 učesnika programa, ukazuje da program statistički značajno utiče na smanjenje recidivizma. Studija koja je sprovedena u Karolini (Jeffery & Woolpert, 1974) ukazuje da je program smanjio recidivizam među osuđenima sa dužom kriminalnom prošlošću, ali da nije imao uticaj na one koji su bili osuđeni prvi ili drugi put. Evaluacija koja je sprovedena u Severnoj Karolini (Witte, 1977) ukazuje da su učesnici programa hapšeni za lakše prestupe od onih koji nisu bili obuhvaćeni radnim odsustvom.

Pored studija koje su se bazirale na ispitivanju recidivizma, postoje i studije koje su se bazirale na ispitivanju kako programi radnog odsustva utiču na zaposlenje i zaradu. Neki autori (Lamb & Goertzel, 1974) navode da su učesnici programa radnog odsustva imali veće stope zaposlenosti od osuđenih u kontrolnoj grupi. Koristeći podatke samoizveštavanja, pojedini autori (Witte, 1977) pronalaze da su učesnici radnog odsustva prijavljivali veće stope zaposlenosti i veća ukupna primanja nego osuđeni u grupi za poređenje. Studija (Duwe, 2015) se bavila ispitivanjem uticaja programa radnog odsustva u zatvorima u Minesoti na recidivizam i zaposlenje po izlasku iz zatvora. Obuhvatila je podatke o osuđenima koji su otpušteni iz zatvora iz Minesote u periodu od 2007. do 2010. godine. Recidivizam je u ovoj studiji definisan preko ponovnih prestupa i ponovnog vraćanja u zatvor usled kršenja pravila koja su nametnuta

osuđenima za vreme radnog odustva. Podaci o recidivizmu su prikupljeni do kraja 2012. godine. Zaposlenost osuđenih po izlasku definisana je kao bilo koja vrsta zaposlenosti i radnog angažovanja o kojoj su podaci bili dostupni. Takođe je procenjena i zarada osuđenih (Duwe, 2015). Rezultati ove studije ukazuju na činjenicu da su učesnici programa imali niže stope recidivizma od onih koji nisu bili učesnici programa, odnosno da je broj ponovnih hapšenja bio manji za 16%, ponovnih osuda za 14%, ponovnog odlaska u zatvor za 17%. Ovi podaci se odnose samo na recidivizam u smislu činjenja novih krivičnih dela, ali ukoliko se u obzir uzme i vraćanje u zatvor usled nepoštovanja pravila koja su nametnuta tokom radnog odsustva, razlike između onih koji su učestvovali i koji nisu učestvovali u programu ne postoje, odnosno u tom slučaju je rizik povećan za 78% (Duwe, 2015). Na osnovu rezultata studije dolazi se do podatka da je 84% osuđenih koji su učestvovali u radnom odsustvu našlo posao u toku prve dve godine po izlasku, u poređenju sa 45% u kontrolnoj grupi. Učesnici radnog odsustva su radili dva puta više sati nego oni u kontrolnoj grupi i zarađivali su dva puta više (Duwe, 2015).

Program pristupačnih domova

Program pristupačnih domova postoji u Minesoti od 1998. godine. Oko 350 osuđenih učestvovalo je u Programu pristupačnih domova u prvih deset godina, od kada je uveden (Bohmert & Duwe, 2012). Dizajniran je tako da se osuđeni edukuju i stiču praktična iskustva u građevinarstvu, dok su na izvršenju zatvorske kazne. Osuđeni, u koordinaciji sa lokalnim neprofitnim organizacijama, prave ili renoviraju kuće u Minesoti (Bohmert & Duwe, 2012).

Postoje dva ključna cilja Programa pristupačnih domova. Prvi je da osuđeni dobiju profesionalne veštine i da razviju radne navike. Drugi se odnosi na širu društvenu zajednicu – građenjem kuća koje se prodaju po niskim cenama ugroženom stanovništvu u zajednici, utiče se na smanjenje problema

porodica sa niskim prihodima, koje nemaju adekvatne uslove stanovanja (Bohmert & Duwe, 2012).

Postojalo je nekoliko uslova koje su osuđeni morali ispuniti da bi mogli biti angažovani u Programu pristupačnih domova (Bohmert & Duwe, 2012). Morali su se nalaziti na izvršenju zatvorske kazne u zatvorima sa minimalnim obezbeđenjem, tokom izvršenja zatvorske kazne nisu imali disciplinske presteupe, nisu pokušali bekstvo u prethodnih pet godina, nisu osuđeni zbog krivičnog dela protiv polne slobode, u poslednjih šest meseci u zatvoru nisu imali prekršaje koji su rezultirali izolacijom ili produženjem zatvorske kazne, ne smatraju se rizičnim za društvenu zajednicu, pokazuju motivaciju i pozitivan stav prema radnom angažovanju i fizički su sposobni da budu radno angažovani na ovoj vrsti poslova (Bohmert & Duwe, 2012).

Program pristupačnih domova evaluiran je u periodu od 1998. do 2005, a otpušteni osuđeni su praćeni do 2008. godine. Osuđeni koji su učestvovali u programu upoređivani su sa osuđenima koji nisu učestvovali u programu, a koji su u istom periodu bili otpušteni iz zatvora (Bohmert & Duwe, 2012). Autori su ispitivali zaposlenje osuđenih nakon izvršene zatvorske kazne i recidivizam. Zaposlenje nakon izvršene zatvorske kazne posmatrali su kroz tri mere: da li je osuđeni dobio posao, ukupan broj sati koji je bio zaposlen i ukupan iznos novca koji je osuđeni zaradio tokom rada. Recidivizam osuđenih je posmatran kao ponovno hapšenje zbog krivičnog dela, bez obzira na osudu, ponovno osuđivanje, vrstu osude i ponovno izricanje kazne zatvora. Na osnovu evaluacije programa zapaža se da su osuđeni koji su učestvovali u programu imali značajno više stope zaposlenja nakon otpusta od onih koji nisu bili učesnici, odnosno da je 32,1% osuđenih koji su učestvovali u programu nakon otpusta pronašlo posao, u odnosu na 16,9% osuđenih koji nisu učestvovali u programu. Osuđeni koji su učestvovali u programu imali su više radnih sati i veću zaradu od onih koji nisu bili učesnici programa (Bohmert & Duwe, 2012). Učesnici Programa pristupačnih domova imali su niže stope recidivizma od onih koji nisu učestvovali u programu za 10,9%.

Međutim, oni koji su učestvovali u programu, ali ga nisu do kraja završili, u 10,1% slučajeva su više recidivirali od onih koji nisu učestvovali u programu (Bohmert & Duwe, 2012).

Program obuke u simulaciji realnih uslova

Program obuke u simulaciji realnih uslova proizvodnje, tržišta, investiranja, rukovođenja, marketinga i raspodele (Free Venture) omogućava revitalizaciju zatvorske industrije i pretvaranje osuđenih od besposlenih u produktivne (Conrad & Cavros, 1981). Za učešće u Free Venture programu potrebno je da osuđeni budu izloženi realnom radnom okruženju, da delimično državi nadoknade troškove zatvaranja, poreza i socijalnih troškova, kao i troškove restitucije žrtvama, da se postepeno pripreme za otpuštanje, obaveza finansijskih prestacija treba sa države da se prebaci na osuđene, da se usmere napori i sredstva podsticaja u zapošljavanje osuđenog nakon otpuštanja, zatvorska industrija treba da dobije finansijski podsticaj radi uspešnije reintegracije osuđenih i treba da bude samoodrživa, da posluje sa profitom (Conrad & Cavros, 1981).

Sedam država SAD prihvatilo je da primenjuje program Free Venture, sa obavezom evidentiranja uspešnih i neuspešnih rezultata u sprovođenju. Program je 2005. godine proglašen za jedan od 50 najuspešnijih. Od 1985. godine kroz ovaj program je uspostavljena partnerska saradnja sa poslodavcima, tako da se proizvodi iz zatvora nalaze u slobodnoj prodaji na tržištu. Programom je omogućeno da osuđeni iskuse realne uslove poslovanja kroz svrsishodne poslove. Učešćem u programu omogućilo im je da steknu veštine koje će im koristiti nakon povratka u zajednicu (Conrad & Cavros, 1981).

Odeljenja koja posluju kroz Free Venture program plaćaju porez i restituciju žrtvama, a novac koji preostane stavlja se na depozit, do izlaska na slobodu. Osnovni principi programa uklapaju se u reformatorske zahteve zvaničnika da se zatvori vrate osnovama, naročito lečenju i penalnoj rehabilitaciji mlađih kategorija prestupnika (Conrad & Cavros, 1981).

Programi razvijanja kompjuterskih veština

U pojedinim zatvorima u SAD postoje korektivno-rehabilitacioni programi koji su usmereni na razvijanje kompjuterskih veština. Autori koji su proučavali ove programe dolaze do podataka da zapošljavanje osuđenih na ovakvim vrstama poslova ima višestruke prednosti: dobra finansijska nadoknada (oko deset puta veća nego na drugim poslovima koji se obavljaju u zatvorima), razvoj radnih navika, produktivno korišćenje vremena, razvoj poslovnih veština, kao i unapređenje samoeфикаsnosti i socijalnog statusa (Lacity, Rottman & Carmel, 2014).

Uslov za uključivanje je srednjoškolska diploma, te su na taj način osuđeni motivisani da završe srednju školu u zatvoru. O tome kolika je zainteresovanost za ove programe govori i činjenica da u zatvorima SAD uvek postoji lista čekanja prijavljenih kandidata, na kojoj se nalazi i preko 300 osuđenih. Osuđeni koji su na čekanju polažu prijemni ispit, a zatim dobijaju četiri nedelje obuke pre nego što započnu sa realizacijom radnih aktivnosti (Lacity, Rottman & Carmel, 2014).

Osuđeni vide višestruke prednosti ove vrste programa u zatvorima (Lacity, Rottman & Carmel, 2014). Prva je obezbeđivanje najbolje finansijske nadoknade u zatvoru, jer u poređenju sa režijskim poslovima održavanja zatvora (gde je mesečna zarada oko 30 dolara), u ovom programu mogu da zarade i nekoliko stotina dolara mesečno. Na osnovu izjava osuđenih koji su radno angažovani na ovim poslovima, zapaženo je da se veća mesečna nadoknada smatra značajnom sa aspekta života u zatvoru, ali i zbog pomoći porodicama i uštede novca koji bi im bio od koristi nakon otpusta (Lacity, Rottman & Carmel, 2014).

Druga prednost je razvoj poslovnih, posebno kompjuterskih veština (Lacity, Rottman & Carmel, 2014). Dodatna prednost je i razvoj radnih navika. Posao od osuđenih zahteva da dolaze na posao na vreme, a izostajanje je zabranjeno, osim u slučaju bolesti (Lacity, Rottman & Carmel, 2014).

Četvrta prednost je produktivno korišćenje vremena. Pored toga, osuđeni se moraju dobro vladati da bi dobili

i zadržali ovaj posao, stoga je to za njih dodatna motivacija da se ne bave nedozovljenim radnjama tokom izvršenja zatvorske kazne (Lacity, Rottman & Carmel, 2014). Kao ključna prednost navodi se i izgradnja samoefikasnosti. Visoka samoefikasnost je povezana sa visokim samopouzdanjem. Pored toga, osuđeni razvijaju prosocijalne veštine i pozitivna osećanja prema sebi. Osobe koje su radno angažovane na ovim poslovima osećaju se zadovoljno, kako zbog posla koji obavljaju, tako i zbog priznanja koja dobijaju za dobro urađen posao. Poslednja, ključna prednost je da ovakav rad osuđenima obezbeđuje bolji status u finansijskom smislu. Pored toga, popravljaju se i odnosi između osuđenog i porodice, jer su porodice osuđenog zadovoljne njegovim statusom i poslom koji obavlja (Lacity, Rottman & Carmel, 2014).

ZAKLJUČAK

Oburnski i Filadelfijski sistem zasnovani su na ideji da osuđene treba radno angažovati. Namera je bila da se rezultati rada koriste za postizanje pozitivnih promena kod osuđenih, otplate troškovi njihovog boravka koji su pretežno padali na teret građana i poreskih obveznika, da se delimično nadoknadi šteta koju su počinili, a ujedno da osuđeni steknu znanja, veštine i kompetencije koje će im pomoći u reintegraciji nakon otpusta. Utilitarizam i konkurencija, kao ključni elementi kapitalističkog tržišta, doveli su do situacije koja je istovremeno bila izuzetno povoljna i nepovoljna po zatvorsku industriju. Poželjni efekti primene radnih programa, uz nisku cenu rada osuđenih, rezultirali su pojeftinjenjem roba i usluga koje je zatvor nudio društvu. Radno angažovanje osuđenih imalo je funkciju ekonomskog olakšanja državi, jer su zatvori postali samoodržive industrijske i poljoprivredne jedinice, što je bio slučaj sa zatvorima iz Oburnskog sistema. Istraživanja vršena u pravcu evaluacije rada osuđenih ukazala su da takav rad proizvodi pozitivne efekte i sa stanovišta prevaspitanja. Postoji neusaglašenost oko određivanja mere tih efekata, što je često

zavisilo od kriterijuma procene istraživača i načina sagledavanja veza između uključenosti osuđenih u rad tokom izvršenja kazne zatvora i kasnijeg zapošljavanja, ostvarivanja zarade, fonda radnih sati, činjenja novih krivičnih dela i ponovne osude. Većina analiza potvrđuje da radni programi koji uključuju osuđene postižu pozitivne efekte, odnosno da imaju opravdanje sa stanovišta redukcije kriminaliteta i poboljšanja kvaliteta života osuđenih koji se vraćaju u svet slobode. Međutim, reintegracija osuđenih ne zavisi primarno od tretmana u zatvoru, već i od stava lokalne zajednice, koja treba etiketiranog bivšeg osuđenog da zaposli, da iskoristi stečena znanja, veštine i kompetencije tokom izvršenja kazne zatvora i uključivanja u radne programe. Ponuda poslova za bivše osuđene svodi se na poslove koji drugi slobodni građani nerado prihvataju, slabije su plaćeni i traju kraće, što opet snižava prihod stečen na legalan način (Flanagan & Maguire, 1993). Vreme provedeno na izvršenju zatvorske kazne moguće je upotrebiti za radno angažovanje u poslovima koji im mogu koristiti u slobodnom svetu. Opisani programi radnog angažovanja u delatnostima kao što su građevinarstvo, kompjuteri, vojna industrija, uslužne delatnosti, menadžment i slično pokazali su efektivnost u smanjenju recidivizma. Međutim, pokazalo se i da je motivacija osuđenih ključna, jer u mnogim slučajevima osuđeni koji napuste program češće recidiviraju od osuđenih koji nisu ni bili u njih uključeni.

LITERATURA

1. Alós, R., Esteban, E., Jódar, P., & Miguélez, F. (2015). Effects of prison work programmes on the employability of ex-prisoners. *European Journal of Criminology*, 12(1), 35-50. doi: 10.1177/1477370814538776.
2. Aos, S., Miller, M., & Drake, E. (2006). *Evidence-based public policy options to reduce future prison construction, criminal justice costs, and crime rates*. Washington: Olympia: State Institute for Public Policy.

3. Barnes, H. E., & Teeters, N.K. (1959). *New horizons in criminology*. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
4. Bastos, M. (1997). *Cárcere de mulheres*. Rio de Janeiro: Diadorim.
5. Berger, P. (1983). Algumas observações gerais sobre o problema do trabalho. *Revista de Administração de Empresas*, 23(1), 13-22.
6. Bohmert, M. N., & Duwe, G. (2012). Minnesota's Affordable Homes Program Evaluating the Effects of a Prison Work Program on Recidivism, Employment and Cost Avoidance. *Criminal Justice Policy Review*, 23(3), 327-351. doi: 10.1177/0887403411411911.
7. Bushway, S. (2003). *Reentry an Prison Work Programs. U Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work, Urban institute reentry roundtable*. New York: University Law School.
8. Chappell, C. A. (2004). Post-secondary correctional education and recidivism: A meta-analysis of research conducted 1990-1999. *Journal of Correctional Education*, 55(2), 148-169.
9. Conrad, J. P., & Cavros, J. (1981). *Adult Offender Education Programs*. Sacramento, Calif: American Justice Institute.
10. Crutchfield, R. D., & Pitchford, S. R. (1997). Work and crime: The effects of labor stratification. *Social Forces*, 76(1), 93-118.
11. Drake, E. (2007). *Does participation in Washington's work release facilities reduce recidivism*. Washington: Olympia: State Institute for Public Policy.
12. Duwe, G. (2012). The benefits of keeping idle hands busy: The impact of a prisoner reentry employment program on post-release employment and offender recidivism. *Crime & Delinquency*, 16(4), 1-28. doi:10.1177/0011128711421653.
13. Duwe, G. (2015). An Outcome Evaluation of a Prison Work Release Program: Estimating Its Effects on Recidivism, Employment, and Cost Avoidance. *Criminal Justice Policy Review*, 26(6), 531-554. doi: 10.1177/0887403414524590.
14. Federal Prison Industries. (2016). Preuzeto sa: https://www.unicor.gov/publications/reports/FY2016_AnnualMgmtReport.pdf
15. Flanagan, T. (1989). Prison Labor and Industri. In L. Goodstein, & D. Layton MacKenzie (Ed.), *The American Prison: Issues*

in Research and Policy (pp. 135-163). New York, N.Y.: Plenum Publishing Co.

16. Flanagan, T., & Maguire, K. E. (1993). A full employment policy for prisons in the United States: Some arguments, estimates, and implications. *Journal of Criminal Justice*, 21, 117-130.
17. Fletcher, D. (2011). The development of working prisons: Transforming inmates from the lumpenproletariat to the contingent workforce? *British Journal of Community Justice*, 9(1/2), 111-124.
18. Gallup, G. (1982). *The Gallup Poll*. Princeton, NJ: The Gallup Poll.
19. Goldberg, E., & Linda, E. (2009). *The prison-industrial complex and the global economy*. Oakland: PM Press.
20. Guilbaud, F. (2008). Le travail pénitentiaire: Sens et articulation des temps vécus des travailleurs incarcérés. *Revue Française de Sociologie*, 49(4), 763-791.
21. Haney, L. (2010). Working through mass incarceration: Gender and the politics of prison labor from east to west. *Signs*, 36(1), 73-98.
22. Hatton, E. (2017). When work is punishment: Penal subjectivities in punitive labor regimes. *Punishment & Society*, 1-18. doi: 10.1177/1462474517690001.
23. Huiras, J., Uggen, C., & McMorris, B. (2000). Career Jobs, Survival Jobs, and Employee Deviance: A Social Investment Model of Workplace Misconduct. *Sociological Quarterly*, 41(2), 245-263. doi:10.1111/j.1533-8525.2000.tb00094.x.
24. Hunter, G., & Boyce, I. (2009). Preparing for employment: Prisoners' experience of participating in a prison training programme. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 48(2), 117-131. doi: 10.1111/j.1468-2311.2008.00551.x.
25. Jeffery, R., & Woolpert, S. (1974). Work Furlough as an Alternative to Incarceration: An Assessment of its Effects on Recidivism and Social Cost. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 65(3), 405-415. doi:10.2307/1142610.
26. Kethineni, S., & Falcone, D. (2007). Employment and ex-offenders in the United States: Effects of legal and extra legal factors. *Probation Journal*, 54(1), 36-51. doi: 10.1177/0264550507073325.

27. Lacity, M., Rottman, J. W., & Carmel, E. (2014). Impact Sourcing: Employing Prison Inmates to Perform Digitally-enabled Business Services. *Communications of the Association for Information Systems*, 34(1), 913-932.
28. Lamb, H. R., & Goertzel, V. (1974). Ellsworth House: A community alternative to jail. *American Journal of Psychiatry*, 131(1), 64-68. doi: 10.1176/ajp.131.1.64.
29. LeBaron, G. (2008). Captive labour and the free market: Prisoners and production in the USA. *Capital & Class*, 32(2), 59-81. doi: 10.1177/030981680809500103.
30. Lebaron, G. (2012). Rethinking prison labor: Social discipline and the state inhistorical perspective. *The Journal of Labor and Society*, 15(3), 327-351.
31. LeClair, D. P., & Guarino-Ghezzi, S. (1991). Does incapacitation guarantee public safety? Lessons from the Massachusetts furlough and prerelease programs. *Justice Quarterly*, 8(1), 9-36. doi: 10.1080/07418829100090891.
32. Lima, A., & Santos, M. (2008). A propósito da prisão e do trabalho penitenciário. *Teoria e Política Social*, 1(1), 15-29.
33. Livingston, E. (1827). *Introductory Report to the Code of Prison Discipline: Explanatory of the Principles on which the Code is Founded*. Being Part of the System of Penal Law, Prepared for the State of Louisiana: Carey, Lea & Carey.
34. Minnesota Department of Corrections. (2012). *Work Release Program Background*. St. Paul, MN.
35. Pametto, J., & Jenkins, E. (2011). *Factories with fences: 75 years of changing lives*. Preuzeto sa: https://www.unicor.gov/publications/corporate/CATMC1101_C.pdf.
36. Reuter, P., MacCoun, R., & Murphy, P. (1990). *Money From Crime: A study of the economics of drug dealing in Washington, D. C.* Santa Monica, CA: Rand.
37. Reynolds, M. (1996). *Factories Behind Bars*. Dallas: Texas: National Center for Policy Analysis. Preuzeto sa: <http://www.ncpa.org/pdfs/st206.pdf>.
38. Ribeiro, L., & Cruz, M. (2002). Trabalho prisional como política pública de recuperação do criminoso: estudo de múltiplos casos

- em unidades penitenciárias de Minas Gerais - Brasil. In *Anais do Encontro Anual da Associação Nacional de Pós-Graduação e Pesquisa em Administração*. (pp.26).
39. Rothman, D. (1971). *The Discovery of the Asylum: Social Order and Disorder in the New Republic*. Boston: Little Brown.
 40. Rudoff, A., & Esselstyn, T. C. (1973). Evaluating work furlough: A follow-up. *Federal Probation*, 37(2), 48-53.
 41. Saylor, W. G., & Gaes, G. G. (1997). Training Inmates through Industrial Work Participation and Vocational and Apprenticeship Instruction. *Corrections Management Quarterly*, 1(2), 32-43.
 42. Schmidt, P., & Witte, A. (1989). Predicting Recidivism Using 'Split-Population' Survival Time Models. *Journal of Econometrics*, 40(1), 141-159. doi: 10.1016/0304-4076(89)90034-1.
 43. Sigler, R. T., & Stough, M. G. (1991). Using inmate labor to produce products for the open market. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 7(1), 29-40.
 44. Silva, C. L., & Saraiva, L. A. (2016). Alienation, segregation and resocialization: Meanings of prison labor. *Revista de Administração*, 51, 366-376.
 45. Stephan, J. J. (2008). *Census of state and federal correctional facilities, 2005*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.
 46. Stevanović, Z., & Simeunović-Patić, B. (2008). Osnovne karakteristike američkog zatvorskog sistema. U J. Ćirić (Ur.), *Uvod u pravo SAD* (str. 315-332). Beograd: Institut za uporedno pravo.
 47. Travis, J. (2005). *But They All Come Back: Facing Challenges of Prisoner Reentry*. Washington, DC: The Urban Institute Press.
 48. Turner, S. M., & Petersilia, J. (1996). Work release in Washington: Effects on recidivism and corrections costs. *The Prison Journal*, 76(2), 138-164.
 49. U.S. Department of Justice. (2016). Preuzeto sa: https://www.unicor.gov/publications/corporate/FPIHighlights_20160920.pdf.
 50. Uggen, C. (1999). Ex-offenders and the Conformist Alternative: A Job Quality Model of Work and Crime. *Social Problems*, 46(1), 127-151.

51. UNICOR. (2014). *80 Years of new Beginnings*. Preuzeto sa: https://www.unicor.gov/publications/corporate/CATC6500_FINAL_20160114.pdf.
52. Verdeyen, R. J. (1995). Correctional industries: Making inmate work productive. *Corrections Today*, 57(5), 106-110.
53. Virban, P. S., & Antonescu, F. M. (2014). Inmates' Perception, Motivation and Feelings Towards School on Educational Activities conducted in Giurgiu Prison. In International Conference of Scientific Paper AFASES, 2014-05-22. Brasov. Preuzeto sa: http://www.afahc.ro/ro/afases/2014/socio/Virban_Antonescu.pdf.
54. Waldo, G. P., & Chiricos, T. G. (1977). Work release and recidivism: An empirical evaluation of a social policy. *Evaluation Review*, 1(1), 87-108.
55. Western, B., Kling, J. R., & Weiman, D.F. (2001). The labor market consequences of incarceration. *Crime & Delinquency*, 47(3), 410-427. doi: 10.1177/0011128701047003007.
56. Wilson, D. B., Gallagher, C. A., & MacKenzie, D. L. (2000) A meta-analysis of corrections-based education, vocation, and work programs for adult offenders. *Journal of Research in Crime and and Delinquency*, 37(4), 347-368. doi: 10.1177/0022427800037004001.
57. Witte, A. D. (1977). Work Release in North Carolina: A Program that Works. *Law and Contemporary Problems*, 41(1), 230-251.
58. Zatz, N. (2008). Working at the Boundaries of Markets: Prison Labor and the Economic Dimension of Employment Relationships. *Vanderbilt Law Review*, 61(3), 859-958.

EFFECTIVENESS OF PRISON WORK PROGRAMS – EXAMPLES OF CERTAIN PROGRAMS IN THE USA

Vera Petrović*, Goran Jovanić*, Milica Luković**

**University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation*

***Social Welfare Centre, Department of Palilula, Belgrade*

Summary

Punishment or a change with punishment has been an everlasting dilemma of the creators of punishing policy, especially within the prison system. Since perpetrators of serious and dangerous criminal offenses, who according to the degree of risk could not be sentenced to non-institutional penalties, usually serve a prison sentence, there is resistance to shifting the focus of punishment toward correction. Imprisonment is focused more on segregation and isolation, while it is much less invested in rehabilitation programs. The severity of an offence combined with antisocial characteristics of the convicts, increases the need for keeping order, which leaves less room for the implementation of professional training. Work engagement and training reflect the ideas that convicts should be sanctioned for the damage done and for opposing societal norms, but at the same time their future life after being released, their survival and existence by doing legal jobs, should be considered, so that they do not commit new crimes and return to prison. The aim of this paper is to describe the development and application of prison work programs in the USA. It has been shown that there is no general agreement at the conceptual level, at the level of competition in the free market of goods and services, as well as with regard to real effects such engagement of imprisoned convicts actually produces, and to what extent it influences the reduction of recidivism. However, existence and modernization of work programs in prison lead to the conclusion on their usefulness, positive economic effects, and their influence on the reduction of recidivism, despite criticism on various grounds.

Key words: prison, convicts, treatment, work engagement, efficiency

Primljeno: 31.05.2017.

Prihvaćeno: 24.09.2017.